

Maarit Sireni

Naisten neuvontajärjestöt luontoa ja naiseutta koskevien käsitysten rakentajina

Gender and nature – the case of traditional Finnish counselling organisations

This article investigates the role of two women's counselling organizations, the Martha Organization and the Rural Women's Advisory Organization, in the construction of the relationship between human beings and nature. Special attention is devoted to the gendered aspects of this relationship. The key issue of this paper deals with the meanings given to nature in the current activities of these organisations. This particularly concerns the questions whether their traditional approach, i.e. the utilisation of nature in various forms, still dominates, or whether these organisations have actively adapted their interpretations towards, e.g., seeing nature as an aesthetic experience or in terms of protection and environmental sustainability. In order to reveal issues and interpretations of gendered aspects and nature, the study utilised textual and visual material concerning the aims and activities of the organizations. It is concluded that the interpretations of these two organizations deviate from each other in an interesting manner. The Martha Organization appears to be better informed on the current discourse on environmental sustainability, and its traditional approach is in fact quite close to the discourse's key tenets. The Rural Women's Advisory Organization, on the other hand, has found its niche in counselling that focuses on the postproductionist utilisation of nature.

Keywords: gender, nature, women's counselling organizations

Luonto naisjärjestöjen neuvontatyössä

Kestävä kehitys, ilmastonmuutoksen hidastaminen, ympäristönsuojelu sekä luonnon monimuotoisuuden ja perinnemaisemien säilyttäminen ovat osa kahden perinteisen naisten neuvontajärjestön, Marttojen sekä Maa- ja kotitalousnaisten, toimintaa. Ympäristöneuvonta ei ole näiden järjestöjen päätehtävä, mutta sitä harjoitetaan käytännössä esimerkiksi kotitalous- ja puutarhaneuvonnan yhteydessä. Naisjärjestöjen valistustyö tavoittaa suomalaisittain laajan yleisön, sillä niiden yhteinen jäsenmäärä on noin 100 000 (Maa- ja kotitalousnaiset 2009; Martat 2009). Erityistä niiden toiminnassa on se, että niiden jäsenistöt koostuvat miltei yksinomaan naisista. Myös neuvojat ja muut ydintoimijat ovat naisia.

Martat on vuonna 1899 perustettu kotitalousneuvontajärjestö, jonka pyrkimyksenä on edistää kotien ja perheiden hyvinvointia sekä kotitalouden arvostusta (Martat 2009). Marttojen neuvontatyön keskipisteessä ovat sekä maaseudulla että kaupungeissa asuvien naisten kotiaskareet, joissa luonto on monella tavalla läsnä. Maa- ja kotitalousnaiset on vuodesta 1933 lähtien toiminut yleishyödyllinen yhdistys ja valtakunnallinen neuvontajärjestö, joka tarjoaa kotitalous- ja kuluttajaneuvontaa, maisemanhoidon neuvontaa sekä kehittää luonnonvara-alojen ja muiden maaseutualueiden pienyritystoimintaa (Maa- ja kotitalousnaiset

2009). Yhdistyksen kohderyhmänä ovat erityisesti maaseudulla asuvat ja yrittäjinä toimivat naiset.

Tarkastelen tässä artikkelissa merkityksiä, joita luonto saa Marttojen ja Maa- ja kotitalousnaisten nykyisessä toiminnassa. Ymmärrän luonnon sosiaalisesti rakentuneeksi. Ihmismaantieteessä luonnon yhteiskunnallisella rakentumisella tarkoitetaan joko aineellista tai käsitteellistä rakentumista (esim. Whatmore 1999: 4–11; Demeritt 2002; Kortelainen 2003: 5–6; Puhakka 2007: 35–40). Oma näkökulmani edustaa jälkimmäistä sosiaalisen konstruktionismin suuntausta, jossa keskitytään tarkastelemaan sitä, miten ihmiset tuottavat aikakauteen ja kulttuuriin sidoksissa olevia havaintoja, käsityksiä ja kuvauksia luonnosta. Tavoitteenani on tunnistaa kahden suomalaisen naisjärjestön mahdollisia jaettuja luontoon liittyviä ajattelu- ja toimintatapoja. Kiinnitän kuitenkin huomiota myös siihen, että järjestöt ovat taustoiltaan ja kohderyhmiltään erilaisia. Tästä syystä niiden luonnolle asettamat tavoitteet voivat poiketa toisistaan.

Toisen tavoitteenani on tunnistaa, millaista roolia suhteessa luontoon järjestöt tarjoavat naisille eli millaista kuvaa luonnossa liikkuvasta, harrastavasta ja yrittävästä naisesta ne tuottavat. Rakentavatko neuvontajärjestöt esimerkiksi luontoa suojelevaa ja hoivaavaa, vai aktiivisesti luonnonvaroja hyödyntävää naiseutta? Tutkimuksen kohteena on sosiaalisesti tuotetun naiseuden sisällöt ja merkitykset, jotka ovat sidoksissa aikaan ja kulttuuriin (esim. Laurie *et al.* 1999). Vertailen naisjärjestöjen aiempia ja nykyisiä tulkintoja siitä, mitä tarkoittaa olla nainen ja miten tämä naiseus rakentuu suhteessa luontoon (Ollila 1993).

Aloitin esittelemällä erilaisia feministisiä näkökulmia luonnon ja ympäristön tutkimukseen. Pohdin samalla niiden soveltamismahdollisuuksia omassa tutkimuksessani. Sen jälkeen kuvaan käytämäni aineiston. Keskityn tarkastelemaan luontoa ja naiseutta koskevia esityksiä, joita jäljitän järjestöjen toimintaa kuvaavasta tekstimateriaalista. Seuraavaksi tarkastelen keskeisiä havaintojani tämän viitekehityksen perustalta. Lopuksi kokoon johtopäätökset.

Luonto ja sukupuoli: traditioita

Hyödynnän tässä artikkelissa teoksia, joissa esitellään feminististä ympäristötutkimusta pääasiassa maantieteen alalta (Nesmith & Radcliffe 1993; Rocheleau *et al.* 1996b; Rose *et al.* 1997; Little 2002; Sireni 2005; Nightingale 2006; Sireni 2008b). Käytän kuitenkin esimerkkejä myös muil-

ta tieteenaloilta kuin maantieteestä. Olen tietoisesti jättänyt vähäiselle huomiolle esimerkiksi feministisesti orientoituneen maantieteellisen maisematutkimuksen, joka ei liity suoraan omaan empiiriseen tutkimukseeni naisten neuvontajärjestöistä. Valitsin esitykseni punaiseksi langaksi sukupuolen käsitteen. Esittelen, mitä naisnäkökulma tai sukupuolen näkökulma on tarkoittanut tutkimuksissa, joissa on analysoitu ihmisen suhdetta luontoon.

Tutkimuksia naisista ja luonnosta

Ekofeministinen filosofia, joka syntyi 1970-luvulla, yhdistää feminismiin ja ympäristötietoisuuden. Se on inspiroinut naistutkijoita, taiteilijoita ja ympäristökysymyksistä kiinnostuneita kansalaisia (esim. Monk & Norwood 1987). Ekofeminismi sisältää useita suuntauksia (Rose *et al.* 1997), joille on yhteistä se, että naisten luontosuhteen katsotaan olevan lähtökohtaisesti erilainen kuin miesten. Erot perustuvat naisten ja miesten väliin biologisiin eroihin. Eräissä keskeisissä ekofeministisissä töissä tuodaan esille, että naisilla on sisäsyntyisesti parempi ymmärrys ekosysteemien toiminnasta kuin miehillä ja naiset myös tiedostavat tarpeen suojella luontoa. Klassinen esimerkki naisten läheistä suhdetta luontoon korostavasta ekofeminismistä on Vandana Shivan (1988) teos intialaisesta Chipko-liikkeestä, jonka naistoimijat vastustivat metsähakkuita asuinseudullaan. Kotimaisista maantieteellijöistä esimerkiksi Mikko Kumpulainen (1999: 219) on viitannut naisten sisäsyntyiseen, biologiseen herkkyyteen analysoidessaan maanviljelijöiden muuttuvaa luontosuhdetta.

Ekofeminismiä koskeva kritiikki on pitänyt ongelmallisena sitä, että naiset ymmärretään yhtenäisenä ryhmänä, jonka sisäisiä eroja ei oteta huomioon. Jälkeenpäin 1970-luvun feminististä tutkimusta on kritisoitu myös siitä, että sukupuolen käsitteellä tarkoitettiin vain biologista sukupuolta (Nightingale 2006).

Ekofeministiset tulkinnat naisten erityislaatuista luontosuhteesta on haastettu monesta suunnasta. Sisäsyntyisen ymmärryksen sijaan on korostettu esimerkiksi naisten jokapäiväisiä töitä ja askareita, joissa naiset ovat tekemisissä luonnon kanssa ja oppivat ymmärtämään sitä. Tämän näkemyksen mukaan naisten ja miesten eriytyneet tehtävät johtavat siihen, että naisten tietämys luonnonprosesseista on erilainen kuin miesten. Suuntausta nimitetään ekologisteksi feminismiksi (Rose *et al.* 1997: 160). Joissakin yhteyksissä siitä on käytetty myös nimitystä feministinen environmentalismi (Rocheleau *et al.* 1996b: 3).

Ekologisen feminismin alaan kuuluvissa tutkimuksissa sukupuolen käsite viittaa sukupuolten väliseen työnjakoon ja sukupuolirooleihin, jotka voivat olla erilaisia eri yhteiskunnissa ja kulttuureissa. Esimerkiksi Bina Agarwalin (1992) intialaisten naisten arkea käsittelevässä klassikkotutkimuksessa selitys naisten vastuulliselle toiminnalle on käytännöllinen: naiset kasvattavat ruuan ja keräävät metsistä polttoaineen perheelleen. Halu toimia kestäväällä tavalla syntyy tarpeesta varmistaa näiden resursien saatavuus tulevaisuudessa.

Feministisessä poliittisessa ekologiassa, joka hyödyntää aineksia kahdesta edellä luonnehditusta suuntauksesta, naisnäkökulma tarkoittaa sukupuoliroolien tarkastelua. Feministisen poliittisen ekologian ydinteoksena voidaan pitää Dianne Rocheleau, Barbara Thomas-Slayerin ja Esther Wangarin (1996a) toimittamaa artikkelikokoelmaa, joka sisältää valikoiman tapaustutkimuksia sekä länsimaista että kolmannen maailman maisia. Tämä feministinen poliittinen ekologia sisältää aineksia poliittisesta ekologiasta, feministisestä poliittisesta taloustieteestä ja feministisestä maantieteestä. Sen kohteina ovat muun muassa tiedon, oikeuksien ja vastuun sukupuolituneisuus sekä sukupuolen merkitys ympäristöpolitiikassa ja ruohonjuuritason ympäristöaktiivisissa (Rocheleau *et al.* 1996b: 4).

Kyseisen ydinteoksen artikkeleissa sukupuolen käsite viittaa sukupuolirooleihin (Rocheleau *et al.* 1996a). Niiden katsotaan määrittävän miesten ja naisten erilaisia mahdollisuuksia hyödyntää luonnonvaroja, saada niitä koskevaa tietoa ja vaikuttaa ympäristöä koskeviin päätöksiin. Sukupuolen huomioon ottaminen tarkoittaa näissä tutkimuksissa naisten ja miesten välisen eriarvoisuuden erittelyä. Tarkastelu on kohdistunut esimerkiksi naisten syrjäytymiseen maan ja muiden resurssien omistuksesta ja hallinnasta (esim. Mehta 1996; Wangari *et al.* 1996). Tutkimuksissa on käsitelty myös naisten syrjäytymistä esimerkiksi metsätaloutta koskevasta tieteellisestä tiedosta (Rocheleau *et al.* 1996c). Lisäksi huomiota on kiinnitetty naisiin ja miehiin eri tavalla kohdistuviin ympäristövaikutuksiin ja terveysongelmiin, jotka ovat synnyttäneet erityisesti naisten organisoimaa vastustusta ruohonjuuritasolla (esim. Bru-Bistuer 1996; Miller *et al.* 1996; Seager 1996).

Sukupuoli-identiteetit ja luonto

Naisten neuvontajärjestöjä koskevan empiirisen tutkimukseni kannalta relevantteja vertailukohtia ovat erityisesti sellaiset tutkimukset, joissa eritel-

lään sukupuoli-identiteettien sisältöjä ja merkityksiä sekä analysoidaan luonnon roolia näiden merkitysten tuottamisessa. Tutkimukseni kannalta keskeisiä ovat erityisesti kulttuurimaantieteen ja kulttuurisen maaseutututkimuksen aloilla tehdyt tutkimukset, joissa analysoidaan luonnonympäristöjen sukupuolituneisuutta ja luonnon roolia stereotyyppisten sukupuolta koskevien käsitysten rakentumisessa (ks. esim. Little 2002; Sireni 2005).

Sukupuoli ymmärretään näissä kulttuurisesti orientoituneissa tutkimuksissa sosiaalisesti tuotettuna sukupuolena, naiseutena tai mieheytenä. Tutkimuksissa eritellään niitä koskevia diskursseja, joita jäljitetään teksti- ja kuvamateriaaleista kuten aikakauslehtiartikkeleista, taiteesta tai haastateltujen puheesta. Luonto jäsentyy tilana, jossa naiseuteen tai mieheyteen liitettyjä käsityksiä tuotetaan. Toisaalta luonto on myös tila, joka voi sukupuolitua, jolloin se mielletään esimerkiksi miesten tai naisten tilaksi. Tutkimuksissa luonnolla voidaan tarkoittaa erilaisia luonnonympäristöjä kuten metsää, maatalousmaata tai asumaton erämaata. (Little 2002; Sireni 2005.) Myös kestävä kehityksen nimissä toimivat verkostot voidaan ymmärtää tiloiksi, joissa sukupuolta tuotetaan (Trauger 2004).

Maaseudun luonnonympäristöt voivat jäsentyä miehiseksi tiloiksi, joissa ei ole luontevaa tekemistä naisille. Näin tapahtuu, jos luonnossa liikkuu sotilaita, vaeltajia, elämysmatkailijoita, seikkailijoita ja extreme-urheilijoita, jotka ovat useimmiten miehiä (Cloke & Perkins 1998; Campbell & Bell 2000; Woodward 2000). Tyypillisesti myös kaunokirjallisuudessa luonnossa seikkailevat pojat ja miehet, jotka rakentavat mieheytensä suhteessa toisiinsa ja suhteessa feminiiniseksi kuvattuun luontoon (Phillips 1995).

Tehomaatalous on toinen miehinen (luonnon) tila, jota on käsitelty paljon tutkimuskirjallisuudessa. Tehomaatalous ja luonnon hallinta yhdistyvät stereotyyppiseen länsimaiseen maskuliinisuuteen. Hyvä isäntä hallitsee luonnonprosessit ja tekniikan (esim. Brandth 1995; Bryant 1999; Liepins 2000). Joidenkin tutkimusten mukaan naiset kokevat itsensä ulkopuoliseksi tehomaatalouden miehissä maailmassa, sillä miestensä sukutiloille muuttaneilla naisilla ei ole puolisolidensa tapaan toiminnassa syntynyttä tietoa ja ymmärrystä luonnonprosesseista (Saugeres 2002). Luonnonmukaisessa viljelyssä tilanne on sen sijaan erilainen, sillä sen ammattijärjestöt ja muut verkostot tukevat naisten identiteettiä itsenäisinä viljelijöinä paremmin kuin tavanomaiset maatalouden verkostot (Trauger 2004).

Hyödynnän aineksia tästä konstruktionistisesta sukupuoli-identiteettien ja luonnon tutkimuksesta. Ymmärrän sukupuolen käsitteen samassa merkityksessä kuin edellä kuvatuissa esimerkeissä ja olen kiinnostunut siitä, miten sukupuolta tuotetaan puheessa ja teksteissä. Analysoin sitä, missä merkityksissä naisjärjestöt nykyisin puhuvat luonnosta ja millaisia käsityksiä naiseudesta näihin luontoarvoihin ja luontoneuvontaan sisältyy. Lisäksi muihin kulttuureihin ja yhteiskuntiin sijoittuvat esimerkit muistuttavat konkreettisesti, että luontoon ja sukupuoleen liitetyt käsitykset ovat kulttuurisidonnaisia. Esimerkiksi havainnot luonnosta miehisenä tilana eivät ole yhtä suoraviivaisia Suomessa kuin anglosaksisissa maissa. Arkisten marjastus- ja sienestyskokemusten sekä muun luonnossa liikkumisen myötä luonto voi muodostua keskeiseksi osaksi naisten identiteettiä ja naisena olemista (esim. Keskitalo-Foley 2004). Empiirisen tutkimukseni kohteena olevat neuvontajärjestöt ovat olleet keskeisiä tämän työläis- ja maalaisnaisten arkisen luontosuhteen rakentamisessa, sillä ne ovat vuosikymmenten ajan opastaneet suomalaisia naisia liikkumaan luonnossa ja hyödyntämään sen antimia (Ollila 1993).

Sukupuoli ja tila prosesseina

Edellä luonnehditussa kulttuurisessa traditiossa keskitytään paljon luontoa ja sukupuolta koskevien diskurssien tunnistamiseen ja erittelyyn. Uudenlaista näkökulmaa edustaa esimerkiksi Andrea Nightingalen (2006) Nepaliläisen yhteisömetsätaloutta käsittelevä tutkimus, jossa diskurssien sijaan päähuomio kohdistuu ihmisten arkisiin käytäntöihin ja toimintaan. Nightingale kehittää näkökulmansa feministisen poliittisen ekologian pohjalta. Hän hylkää staattisen sukupuoliroolin käsitteen, sillä hänen tavoitteenaan on päästä käsiksi prosesseihin, joissa sukupuolta tuotetaan ja toteutetaan. Hän hyödyntää Judith Butlerin (1990; 2006) kuuluisaa teesiä, jonka mukaan sukupuoli ei ole olemista vaan tekemistä. Sitä toteutetaan sosiaalisissa käytännöissä, diskursseissa ja instituutioissa tiettyjä sääntöjä ja normeja toistamalla. Nightingale (2006) korostaa sitä, että tila on aktiivinen osapuoli prosesseissa, joissa sukupuolta ilmennetään. Samalla tila itsessään on sosiaalisesti tuotettua ja sen vuoksi jatkuvasti muuttuvaa. Tila on prosessi (Massey 1994).

Nightingale (2006) keskittyy tarkastelemaan metsän käyttöön ja suojeluun liittyviä sukupuolittuneita käytäntöjä, joita hän on havainnoinut kenttätöitensä yhteydessä nepalilaisissa kylis-

sä. Tutkimus havainnollistaa, millaisia oletuksia sukupuolten välisestä työnjaosta ja naiseudesta sisältyy luonnonresurssien hyödyntämiseen ja metsien suojeluun. Ympäristönsuojelu käytäntöineen ja verkostoineen on kohteena olevissa kylissä keskeinen toimintakenttä, jossa naiseutta ja mieheyttä ilmennetään. Naisilla ja miehillä on omat tehtävänsä ja roolinsa, joista ihmiset pitävät kiinni arjessaan. Ihmiset voivat kuitenkin muuttaa toimintansa sääntöjä ja normeja, tai esimerkiksi luonnonkatastrofit voivat pakottaa heitä muuttamaan niitä. Nightingalen tutkimus kuvaa, miten sukupuoli, joka ymmärretään tekemisenä, on mukana metsien käytössä ja suojelutoimissa, jotka muokkaavat metsäluontoa. Toisaalta tämä asetelma voi kääntyä niin päin, että muuttuva ympäristö vaikuttaa sukupuolten väliseen työnjakoon ja muuttaa käsityksiä naisille sopivista työtehtävistä. Kun metsä vastaa, ihmisten toiminta voi muuttua.

Iskeekö luonto takaisin ja miten se vaikuttaa sukupuolten väliseen työnjakoon nepalilaisissa kylissä, jää Nightingalen artikkelissa teoreettisten pohdintojen tasolle. Periaatteessa kuitenkin luonto ymmärretään samanaikaisesti sekä ihmismielen ja toiminnan muokkaamana objektina että aktiivisena subjektina. Nightingalen tutkimus eroaa tässä mielessä ihmismaantieteen valtavirran konstruktionistisista luontosuhdepohdintoista. Niitä on kritisoitu siitä, että ne uusintavat ihmisen ja luonnon välistä dualismia tarkastellessaan luontoa ihmistoininnan kohteena (esim. Kortelainen 2003).

Vaikka oma näkökulmani on konstruktionistinen ja keskityn tarkastelemaan luontoa ja naisten luontosuhdetta koskevia esityksiä, hyödynnän Nightingalen (2006) tutkimusta jäsennellessäni artikkelin lopussa sitä, millä tavalla sukupuoli on mukana luonnon muokkaamisessa ja sitä koskevien käsitysten tuottamisessa. Hyödynnän kyseisen artikkelin ideoita myös pohtiessani, onko luonto "vain" neuvontatyön kohde vai voidaanko se ymmärtää aktiivisena osapuolena prosesseissa, joissa käsityksiä sukupuolesta ylläpidetään tai muutetaan.

Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Tekstiaineisto

Käytän aineistonani Marttojen ja Maa- ja kotitalousnaisten internetsivuilta keräämääni tekstiaineistoa. Tulostin molempien järjestöjen pääsivuilta kaiken materiaalin (Maa- ja kotitalousnaiset 2009; Martat 2009). Pääsivuilta aineistoa kertyi useita satoja sivuja. En käytä tässä artikkelissa Maa- ja

kotitalousnaisten 16 maakunnallisen piirikeskuk-
sen sivustoja eikä myöskään 16 Marttapiirin in-
ternetissä julkaisemaa materiaalia, joka on linkitet-
ty järjestöjen pääsivuille.

Molempien järjestöjen sivustoilla esitellään ni-
iden hallitus, rakenne, toiminta, historia, arvot ja
visiot. Lisäksi kerrotaan neuvonnasta, kurseista,
ajankohtaisista hankkeista, yhteistyökumppaneis-
ta, palveluista ja tuotteista. Näiden perustietojen
lisäksi järjestöjen sivuilla on niiden neuvontatyön
sisältöä spesifimmin kuvaavaa aineistoa. Koti-
talousneuvontajärjestö Marttojen sivustoille on
koottu laaja tietopankki kotitalouksien arkea ja
käytännön pulmatilanteita varten. Tämä “Neuvot
arkeen” osasto koostuu 12 pääotsikosta, jotka ovat
Kodin kasvit, Kodinkoneet, Pyykki, Rahat, Ra-
vitsemus, Ruoka, Siivous, Säilöntä, Tahranoisto,
Tuholaisten torjunta, Turvallinen koti ja Ympäris-
tö. Ne jakautuvat 77 alakohtaan, jotka jakautuvat
edelleen yksityiskohtaisemmiksi alakohdiksi.

Maaseutuneuvonnan naisjärjestön Maa- ja ko-
titalousnaisten internetsivuilla toiminnan sisältöä
kuvataan kolmen keskeisen neuvontateeman alla.
Ne ovat kotitalous ja ruoka, maisemasuunnittelu
ja yritysneuvonta. Sivustoilla kerrotaan näiden alo-
jen neuvontapalveluista, koulutuksesta, käynnissä
olevista hankkeista ja kampanjoista sekä julkai-
suista. Esimerkiksi maisemanhoidosta julkaistuja
oppaita voi tulostaa suoraan Maa- ja kotitalous-
naisten internetsivuilta (Partanen & Mutikainen
2008).

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa poimin mo-
lempien neuvontajärjestöjen tavoitteita ja toimin-
taa kuvaavasta aineistosta ensinnäkin sellaiset teks-
tikohdat, joissa käsitellään luontoa. Sana “luonto”

esiintyy kuitenkin vain muutaman kerran koko
aineistossa. Tästä syystä poimin tarkastelun koh-
teeksi lisäksi viittaukset ympäristönsuojeluun,
kestävään kehitykseen, ekologisuuteen, energian
säästämiseen, luonnonantimien ja puutarhakas-
vien hyödyntämiseen, tuholaiten torjuntaan,
maiseman säilyttämiseen tai muuttamiseen sekä
luonnosta nauttimiseen ja luonnossa liikkumiseen.
Toiseksi poimin tarkasteltavaksi sellaiset tekstikoh-
dat, joissa puhuttiin tavalla tai toisella sukupuoles-
ta. Suoria viittauksia esimerkiksi naisiin, miehiin
tai naiseuteen on varsin vähän. Tästä syystä käytän
naiseuskäsityksiä koskevassa tarkastelussa tekstiai-
neiston tukena internetsivuilta kerättyjä kuvia ja
piirroksia. Niissä kuvataan tyypillisesti eri ikäisiä
kotitöitä tekeviä naisia.

Luontoa koskevat maininnat

Esitän taulukossa 1 missä eri yhteyksissä luonto
on esillä näitä kahta neuvontajärjestöä koskevassa
tekstiaineistossa. Jaan maininnat kahteen pääkate-
goriaan sen mukaan, puhutaanko luonnosta jär-
jestön toimintaa yleisesti esittelevissä osioissa vai
varsinaista neuvontatyötä spesifimmin kuvaavissa
osioissa. Taulukkoon on koottu otsikot, joiden alla
käsitellään luontoteemoja.

Luontoon viitataan molempien järjestöjen
yleisesittelyissä: arvoissa, historian kuvauksissa
sekä nykyisen toiminnan kuvauksissa. Luonto on
esillä myös lähes kaikissa neuvontateemoissa. Jär-
jestöjen välillä on kuitenkin merkittäviä eroja sii-
nä, miten luonnosta puhutaan ja miten ihmisen ja
luonnon välinen suhde esitetään.

Perusero suhteessa luontoon käy ilmi järjestö-

Taulukko 1. Otsikot, joiden alla käsitellään luontoa tekstiaineistossa.

Table 1. Captions covering references to nature in the textual material.

	Martat	Maa- ja kotitalousnaiset
1. Järjestötyö	Arvot, Historia, Kansainvälinen toiminta, Kansainväliset verkostot, Kursit ja tapahtumat, Palvelut ja tuotteet	Tutustu järjestöön, Neuvonnan teema, Historia, Arvot, Järjestökampanjat
2. Neuvontatyö	Kodin kasvit, Kodinkoneet, Pyykki, Rahat, Ruoka, Siivous, Säilöntä, Tuholaisten torjunta, Ympäristö	Kotitalousneuvonta, Maisemasuunnittelu, Yritysneuvonta

jen arvoja koskevista kuvauksista. Martat ilmoittaa keskeiseksi arvokseen ”globaalisen vastuuntunnon”. Järjestö kiinnittää huomiota kuluttajien ja kotitalouksien vastuuseen globaaleissa ympäristökäytöksissä sekä neuvoo, miten tätä vastuuta kannetaan jokapäiväisessä elämässä. Maa- ja kotitalousnaisten ympäristöarvo merkitsee ”luonnon ja elinympäristön tasapainoa”. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että ”maaseudun ihmiset ja maatalous ovat kiinteässä vuorovaikutuksessa luonnon ja maiseman kanssa pitäen niistä huolta”. Maa- ja kotitalousnaisten toiminta ankkuroituu maaseudulla asuviin ja yrittäviin naisiin. Luonto jäsentyy maaseudulla asuvien yrittäjien lähiympäristönä, josta ihmiset samalla ”pitävät huolta”. Huolenpito tapahtuu yhteistyössä maanomistajien kanssa. Maa- ja kotitalousnaisten luontosuhteen ytimessä on siten maaseudulla asumisen ja elinkeinotoiminnan edistäminen.

Viittaukset sukupuoleen

Kuten taulukosta 2 käy ilmi, Marttojen sivustoilla sukupuolta käsitteleviä tekstikohtia on vähemmän kuin Maa- ja kotitalousnaisten sivuilla. Marttojen luonne naisjärjestönä ei käy ilmi tekstin perusteella internetsivujen etusivuilta. Marttojen kerrotaan edistävän ”kotien ja perheiden hyvinvointia sekä kotitalouden arvostusta”. Järjestön nimestä voi kuitenkin päätellä, että neuvojat ja jäsenet ovat enimmäkseen naisia. Se käy ilmi myös hallituksen nimi- ja kuvalluettelosta, sivustoille liitetyistä naisista esittävistä valokuvista ja piirroksista, naisille suunnatuista jäseneduista (naisten kuntosalit ja ompelukoneliikkeet) sekä järjestön kansainvälistä toimintaa ja verkostoja koskevasta kuvauksesta. Martat kuuluvat Pohjoismaiden Naisliittoon ja Maailman Maaseutunaisten Liittoon.

Kotitalouksille tarkoitetut Marttojen ”Neuvot arkeen” erilaisine alateemoineen eivät sen sijaan sisällä viittauksia sukupuoleen. Vain naisten kuvista voi päätellä, että neuvontatyön kohderyhmäksi mielletään naiset. Sivustoilla on valokuvia, joissa naiset tai naisryhmät kokkaavat tai tekevät kotitöitä. Lisäksi sivustoilla esiintyy pientä huivipäistä naista esittävä piirroshahmo. Pieni punahuivinen nainen muun muassa imuroi ja kastelee kukkia.

Maa- ja kotitalousnaisten sivuilla sukupuoleen viitataan heti etusivulla, jonka otsikko julistaa: ”Naisissa maaseudun voima!” Kohderyhmäksi määritellään ”maaseudulla toimivat naiset”. Sukupuolta koskevia mainintoja on useissa muissakin järjestöä kuvaavissa jaksoissa. Ammatti- ja järjestölehti KOTI, joka täyttää tänä vuonna 70 vuotta, käsittelee mainostekstin mukaan ”maaseudun naisten työhön ja elämään liittyviä aiheita”. Lehti on historiansa aikana ”kantanut huolta naisten jaksamisesta ja emäntien sosiaaliturvasta”. Vaikka järjestö on perustettu ”maaseudun naisten äänitorveksi”, sen arvoissa puhutaan naisten sijaan ”maaseudun ihmisistä” ja ”asukkaista”, joiden riittävää toimeentuloa ja oppimista halutaan edistää neuvonnalla ja koulutuksella. Edellisen vuoden toimintakertomuksen, joka on linkitetty pääsivuihin, visiossa todetaan, että Maa- ja kotitalousnaiset on ”kaikille avoin naisten järjestö, joka on asiantuntijoidensa avulla vahva ja tunnettu maaseudun kehittäjä”.

Sukupuoleen on viittauksia kaikilla kolmella Maa- ja kotitalousnaisten neuvontatyön keskeisellä saralla. Neuvojat ovat nimilistojen mukaan naisia, mutta asiakkaat ovat tekstin mukaan ”maaseudun asukkaita”, ”ihmisiä”, ”nuoria”, ”lapsia”, ”perheitä”, ”maaseutuyrityksiä”, ”kyliä” ja ”kuntia”. Maisemaneuvontaa koskeviin osiin on liitetty kuvia, joissa naisneuvojan asiakkaina on miehiä.

Taulukko 2. Otsikot, joiden alla käsitellään sukupuolta tekstiaineistossa.

Table 2. Captions covering references to gender in the textual material.

	Martat	Maa- ja kotitalousnaiset
1. Järjestötyö	Marttaliiton hallitus, Jäsenedut, Kansainvälinen toiminta, Kansainväliset verkostot	Etusivu, Järjestö, Historia, KOTI-lehti, Verkkokauppa, Ajankohtaista
2. Neuvontatyö		Kotitalousneuvonta, Maisemasuunnittelu, Yritysneuvonta

Yritysneuvontaa koskevassa osiossa puhutaan sekä naisyrittäjyydestä että perheyrittäjästä. Neuvonnan kohteena olevat toimialat, kuten hoivayrittäjyys, sekä yritysten pieni koko, viittaavat epäsuorasti siihen, että kysymys on naisille suunnatuista neuvontapalveluista (vrt. Ikonen 2008).

Analyysi ja tulkinta

Kuten johdantojaksossa totesin, tavoitteenani on tunnistaa ja eritellä luontoa ja naiseutta koskevia ajattelu- ja puhetapoja, diskursseja, jotka ovat kulttuurisidonnaisia ja voivat muuttua ajan myötä. Samanaikaisesti voi olla olemassa useita keskenään ristiriitaisia ja kilpailevia diskursseja, joista yksi voi olla muita hallitsemampi ja yleisemmin hyväksytty. Diskurssit rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla ne rakentavat ja muuttavat todellisuutta, kun tietyt ajattelu- ja puhutavat konkretisoituvat inhimillisessä toiminnassa (esim. Jokinen *et al.* 1993).

Marttojen ja Maa- ja kotitalousnaisten naiseutta koskevia ihanteita ja samalla neuvontateemoja on analysoitu aiemminkin. Anne Ollilan (1993) tutkimus valottaa Marttajärjestön neuvontatyöhön sisältyneitä käsityksiä naiseudesta ennen toista maailmansotaa. Samalla tutkimuksessa vertaillaan näitä käsityksiä Maatalousnaisten (nykyisin Maa- ja kotitalousnaiset) tulkintoihin. Näkemykset erosivat jonkin verran toisistaan, sillä järjestöillä oli erilaiset taustat ja tavoitteet. Marttajärjestö oli keskiluokkaisten kaupunkilaisnaisten projekti, jonka tavoitteena oli Suomen *“kohottaminen sivistysmaiden joukkoon”* (Ollila 1993: 33). Sen sijaan Maatalousnaiset, eli maamiesseurojen naisosastot, tukeutuivat agraariyhteisön perinteisiin.

Tärkein ero järjestöjen näkemyksissä oli siinä, että Marttajärjestö puhui selkeän sukupuolten välisen työnjaon puolesta. Naisen tehtävänä oli huolehtia kodista ja perheestä ja kasvattaa lapsista sivistyneitä kansalaisia isänmaan tarpeisiin. Tämä rajaus näkyi neuvontatyön sisällöissä. Jäseniksi värväytyille maalais- ja työläisnaisille opetettiin kotitöitä ja pihapiiriin sijoitettavia naisten töitä kuten kanankasvatusta, puutarhanhoitoa ja mehiläisten kasvatusta (Ollila 1993: 33–37). Kotona naisen tuli olla säästäväinen, ahkera ja toimelias tuhattaituri, joka otti ympäristönsä tiukasti hallinnan kohteeksi. Ollila (1993: 38–39) nimittää Marttojen jatkuvaa *“siivousvimmaa ja järjestysmaniaa”* *“ristiretkeksi bakteereita vastaan”*.

Maatalousnaiset eivät Marttojen tapaan nähneet naisten ja miesten tehtäviä toisistaan erillisinä, vaan järjestö painotti naisten tehtävien moni-

puolisuutta. Painotus on linjassa sen kanssa, että agraarissa yhteiskunnassa maalaisnaiset tekivät työtä myös pihapiiriin ulkopuolella raivaten peltoja ja korjaten satoa (esim. Östman 2000). Tästä syystä Maatalousnaiset opastivat naisia laajasti erilaisissa karjatalous- ja maataloustöissä mukaan lukien peltoviljelytyöt (Ollila 1993: 164–187). Näiden kahden järjestön tuottamista erilaisista ja kilpailevista naiseutta koskevista diskursseista Marttojen keski- luokkaiset kotirouvapuheet eivät konkretisoituneet laajasti etenkin maalaisnaisten toiminnassa, sillä vain harvat pystyivät keskittymään pelkästään kotiin ja lapsiin (Ollila 1993).

Käytin havaintoja neuvontajärjestöjen naiskäsitteistä vertailukohtana luokitellani ja tulkitessani neuvontajärjestöjen nykyisiä luontoa ja naiseutta koskevia ajattelu- ja puhetapoja. Vaikka luokittelin erilaisia puhetapoja periaatteessa aineistolähtöisesti, aiemmat havainnot auttoivat niiden erottamisessa. Luokittelin luontopuheet sen mukaan, missä roolissa luonto esitettiin suhteessa neuvontajärjestöjen työhön ja neuvottaviin. Jaoin ne kolmeen pääluokkaan. Luonnosta puhuttiin suojelun kohteena, tulonlähteenä sekä hyödyn ja hyvinvoinnin lähteenä. Jälkimmäinen luokka on järjestöille yhteinen.

Kuten edellä kävi ilmi, sukupuolta koskevia tekstikohtia on aineistossa vähemmän kuin luontoa koskevia, vaikka kysymyksessä on kaksi naisjärjestöksi tunnustautuvaa organisaatioita. Tämä koko tekstiaineiston läpäisevä neutraalius on tuskin sattumaa. En pidä sitä aineistosta johtuvana puutteena, vaan tulkiten sen erääksi keskeiseksi havainnokseni. Järjestöjen tuottama naiseus on ennen kaikkea neutraalia ja näkymätöntä. Sukupuolineutraalius on tyypillistä Pohjoismaisessa kulttuurissa, jossa se kytketään kuvitelmaan jo toteutuneesta sukupuolten välisestä tasa-arvosta.

Kuvilla ja piirroksilla on oma merkityksensä järjestöjen naiseuskäsityksiä ilmentävänä aineistona. Luen näitä kuvia tekstien tapaan sukupuolta tuottavina esityksinä (esim. Rossi 2006). Kommentoin seuraavissa jaksoissa myös kuvien roolia naiseuden sisältöjen ja merkitysten tuottamisessa.

Martat: säästämällä säästät luontoa

Jaoin Marttoja koskevasta aineistosta luontopuheet kahteen pääluokkaan, jotka ovat *“luonto suojelun kohteena”* ja *“luonto hyödyntämisen kohteena”*. Molemmat luontoa koskevat ajattelu- ja puhutavat ovat sisältyneet aiemmin järjestön toimintaan (Saurio 1949). Teemat ja painotukset ovat kuitenkin ajan myötä jonkin verran muuttu-

neet. Suojelupuheissa korostuvat nykyisin globaali vastuuntunto ja kestävä kehitys. Erityistä huomiota kiinnitetään ilmastonmuutoksen hidastamiseen.

Monet luonnon hyödyntämisteemat ovat samoja kuin aiemmin. Martat neuvovat, miten puutarhakasveja hoidetaan ja miten sienisato saadaan talteen sekä puhuvat luonnosta myös henkisen hyvinvoinnin ja ilon lähteenä. Esittelen seuraavassa tarkemmin näitä merkityksiä, joissa luonnosta puhutaan. Tarkastelen samassa yhteydessä sitä, millaiseksi luontoa suojeleva ja hyödyntävä Martta esitetään.

Luonto suojelun kohteena

Ympäristö on eräs Marttojen Neuvot arkeen -osaston pääotsikoista. Tämän otsikon alla käsitellään energiansäästöä, ilmastonmuutosta, kompostointia, lajittelua ja annetaan ”Ekomartan” vinkkejä kotitalouksille. Luonnosta ja ympäristöstä puhutaan suojelun kohteena epäsuorasti myös useissa muissa Neuvot arkeen -osaston pääluvuissa. Niissä annetaan arjen ekoneuvoja kodin koneiden käyttöön, pyykinpesuun, ruuanlaittoon ja siivoukseen. Esimerkiksi ”Ekokokki” neuvoo käyttämään perunaa ja ohraa riisin asemasta, jotta ympäristö kuormittuisi vähemmän.

Vastuuta ympäristöstä kannetaan arjen pienillä käytännönläheisillä ekoteoilla kuten ostamalla vähemmän, pidentämällä tavaroiden ikää käyttämällä ja huoltamalla niitä oikein, korjaamalla, kierrättämällä, lainaamalla sekä tekemällä itse. Martat antavat suoria neuvoja sähkön ja veden säästämiseen:

”Tiesitkö: Kun pesulämpötila nousee 40 asteesta 60 asteeseen, energiankulutus kaksinkertaistuu. Vältä turhia pesuja – säästät omaa työtä, vaatteita, rahaa ja ympäristöä.”

”On vaikea vähentää syömistä, mutta korvaamalla eläintuotteita kasvisperäisillä vähennämme tuntuvasti esimerkiksi vesien rehevöitymistä ja ilmastonmuutosta.”

”Kerran ostetut kestovaipat voi kierrättää seuraavalla lapsella tai myydä kirpputorilla.”

”Älä osta mitään turhaa.”

Marttojen ympäristöneuvonnan ytimessä ovat tieto ja osaaminen sekä näistä seuraava oikeanlainen toiminta, joka säästää samanaikaisesti aikaa, vaivaa, rahaa – ja nykyisin myös ympäristöä. Edellä

esitetty pyykinpesua koskeva neuvo tiivistää tämän tehokkuuden ja kaikessa säästämisen periaatteen, jonka uutena motiivina on globaali vastuu. Ympäristönsuojelu sopii hyvin yhteen Marttojen säästäväisyyttä ja monitaitoisuutta koskevien perinteisten ihanteiden kanssa. Pula-ajan keinot aineellisen puutteen torjuntaan ovat osittain samoja kuin neuvot ilmastonmuutoksen torjuntaan. Kulutuksen vähentämistä, kierrättämistä, uusiokäyttöä ja itse tekemistä neuvottiin myös toisen maailmansodan jälkeisinä niukkoina vuosina (Saurio 1949).

Ympäristöneuvoja jakavasta ja noudattavasta Ekomartasta ei paljastu tekstiaineiston perusteella kovin paljoa. Hän on nimestä ja kuvista päätellen nainen, mutta mistään muusta se ei käy suoraan ilmi. Ekomartta on näkymätön ja neutraali ekokansalainen, joka tietää ja tiedostaa sekä kantaa globaalia vastuuta. Hän ei tee numeroa maapallon pelastamiseksi tekemästään työstä, vaan kantaa vastuutaan vaatimattomasti ja hiljaa. Marttojen sivuilla ei korosteta yksilöllisyyttä, vaan päinvastoin J.V. Snellmanin hengessä yksilön vastuuta kansakunnan tulevaisuudesta (Pulkinen 1989: 66–71). Siten Ekomartan ekoteot eivät ole egoteoja, hänen oman identiteetinsä pikantteja mausteita, vaan näkymättömiä jokapäiväisiä valintoja ja tekoja, joista Ekomartta ei odota itselleen kiitosta ja kunniaa.

Marttojen sivuilla ei julisteta tai juhlista naiseutta. Naisia kehoitetaan päinvastoin toimimaan neutraalisti, jotta tärkeät asiapitoiset viestit menevät perille. Esimerkiksi Ekomartan vinkit -osastolla, jossa annetaan neuvoja ekologisen kengännumeron pienentämiseksi, varoitetaan humoristiseen sävyyn ”tuputtamasta” neuvoja liikaa toisille. Kuvassa on sanomalehteä lukeva mies korvasuojat korvilla. Mieheen on liitetty ajatuskuplla: *”Liikaa jos tuputtaa martha-aivoa, joissakin saattaa herättää raivoa”*.

Hallintaa, hyötyä ja hyvinvointia

Luonnosta puhutaan hallinnan ja hyödyntämisen kohteena sekä hyvinvoinnin lähteenä Neuvot arkeen -osaston pääluvuissa Kodin kasvit, Tuhoisten torjunta ja Ympäristö. Lisäksi esimerkiksi järjestön kansainvälistä toimintaa esittelevillä sivuilla kerrotaan luonnontuoteneuvontaprojekteista ulkomailla (Venäjän Karjalassa). Kurskien ja tapahtumien yhteydessä on mainintoja esimerkiksi sienipäivästä (29.8.2009), jolloin sienineuvojat tunnistavat sieniä ja kertovat niiden ruuaksi valmistaamisesta ja säilömisestä.

Ympäristön kontrolli eskaloitui järjestön var-

haisina vuosikymmeninä jatkuvaksi taisteluksi bakteereita vastaan ja se on myös nykyisen neuvontatyön osa (Ollila 1993). Nykyisin hygieenisyyttä ei kuitenkaan ylikorosteta. Esimerkiksi “pölypunkkihysteriaan” ei ole Marttojen mukaan tarvetta kodeissa. Neuvot arkeen -osaston pääluvussa Tuholaisten torjunta kuvataan yksityiskohtaisesti, miten erilaisista asunoihin, kasveihin, ruokaan ja vaatteisiin pesiytyvistä tuholaistoista kuten rohmukuoriaisista, isorotista, russakoista ja vyöturkiskuoriaisista päästään eroon. Useimpiin tuholaisiin tehoavat kotikonstit eli mäntysuopa, nokkosliuos, sauna, pakkanen tai kiehuva kuuma vesi. Torjunta-aineita käytetään, jos tilanne sitä vaatii.

Pula-aikana luonnonkasveista ja puutarhakasveista saatiin välttämätöntä ravintoa. Martat neuvoivat esimerkiksi kaupungeissa palstaviljelyä. Sekä kaupunkiviljely että lähiruoka ovat perinteisiä Marttojen neuvontateemoja, joista ei kuitenkaan aiemmin puhuttu näillä nykyisin käytettävillä käsitteillä. Pula-aikana korostui välttämättömyys, mutta nykyisin lähiruosta puhutaan Marttojen sivuilla “ekologisena vaihtoehtona”. Ekomartta suosittelee lähiruokaa ekologisen kengännumeron pienentämiseksi.

Yrttien kasvattamisesta parvekkeella ja kasviin viljelystä rivitalon tai omakotitalon pihalla puhutaan sekä hyödyllisenä että mieltä virkistäväinä puuhana. Lisäksi sitä kuvataan “halpana kuntoliikuntana”. Kodin kasvit -jaksossa korostetaan kompostoinnin ja muiden hyötyneuvojen ohessa sitä, ettei kaiken tarvitse olla kontrolloitua ja hoitettua. Nykyajan Martta ei ole vain ahkera työmyyrä, vaan hän voi myös “*ihaillla huoletonta luonnonmukaista pihaansa terassilla istuen*”.

Teksti- ja kuva-aineistoissa luontoa hyödyntävä ja siitä iloitseva Martta on kotikeskeinen, mutta ei kuitenkaan kotiäiti. Useassa tekstikohdassa tuotetaan kuvaa urbaanista, työssäkäyvistä Martasta. Järjestö ei siten enää nykyisin pyri luomaan ja vahvistamaan käsityksiä naisen paikasta kotona (vrt. Ollila 1993). Martan paikka on selkeästi palkkatyössä, joka kuitenkin aiheuttaa stressiä ja ärtymystä sekä edellyttää tehokkuutta ja tarkkaavaisuutta. Luonnolla, jolla tekstiaineistossa tarkoitetaan esimerkiksi huonekasveja ja puistoja, on keskeinen merkitys työelämän vaatimusten stressaaman Martan ja hänen perheenjäsentensä mielen virkistykseen kannalta. Pula-aikana kukat toivat lohtua köyhyyden keskelle (Saurio 1949: 80-81), mutta nykyisin ne auttavat kestämaan työelämästä aiheutuvia paineita:

“Miksi kotiin tai työhuoneeseen kannattaa hank-

kia huonekasveja? Huonekasvit ovat halpa ja helppo keino vaikuttaa terveyteen, sillä niiden on todettu lievittävän nopeasti stressiä ja parantavan tarkkaavaisuutta.”

“Kasveja ei tarvitse edes katsella, riittää että niitä on ympärillä. Kotona vallitsee seestynyt ilmapiiri, kun huonekasvit rauhoittavat ärtyneet mielet.”

“Kasveista voit saada iloa myös oman kotisi ulkopuolella lähipuistoissa ja ympäröivässä luonnossa. Kun kävelet työmatkasi puiston kautta tai teet luontoretkiä vuoden ympäri, näet kuinka kasvit muuttuvat vuodenaikojen myötä. Samalla rentoudut ja mielesi rauhoittuu.”

Viimeisessä sitaatissa luontoa hyödyntävä ja luonnosta iloitseva Martta toimii samalla ympäristön kannalta kestäväällä tavalla. Hän asuu ekotehokkaasti kaupungissa ja kulkee työmatkansa kävellen. Hän suosii retkiä lähiympäristöön ja virkistyy lisäämättä omaa kulutustaan. Lisäksi tämä elämäntapa rentouttaa ja rauhoittaa.

Maa- ja kotitalousnaiset: työtä luonnosta

Jaoin Maa- ja kotitalousnaisten tavoitteita ja toimintaa kuvaavasta tekstiaineistosta poimitut luontoa koskevat puheet kahteen pääkategoriaan, jotka ovat “luonto elinkeinona” ja “luonto hyvinvoinnin edistäjänä”. Näistä jälkimmäinen luokka on molemmille tarkastelun kohteena oleville naisjärjestöille yhteinen. Maa- ja kotitalousnaiset puhuvat – omiin tavoitteisiinsa sopivilla painotuksilla – luonnosta hyödyn ja hyvinvoinnin lähteenä. Elinkeinopuheet ovat sen sijaan ominaisia pelkästään Maa- ja kotitalousnaisille, joiden keskeisenä tavoitteena on edistää yrittäjyyttä maaseudulla.

Järjestöt eroavat toisistaan myös siinä, että Maa- ja kotitalousnaiset eivät Marttojen tapaan puhu luonnosta suojelumerkityksessä. Maa- ja kotitalousnaiset eivät käsittele esimerkiksi ilmastonmuutosta tai muita koko ihmiskuntaa koskettavia suuria kysymyksiä. Maa- ja kotitalousnaiset puhuvat kyllä muutamassa tekstikohdassa “ekologisuudesta”, mutta kaikissa tapauksissa se sovitetaan linjakaasti maaseudun elinkeinotoiminnan edistämisen tavoitteisiin. Esimerkiksi vuoden 2009 elintarvikkampanja “Pottuillaan reilusti” kertoo kotimaisen perunan ekologisuudesta riisiin verrattuna. Sen yhteistyökumppaneita ovat Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto ry ja kotimaisten kasvien markkinointia edistävä Kotimaiset kasvikset ry.

Erittelen seuraavassa näitä elinkeino- ja hyvinvointipuheita, jotka liittyvät läheisesti toisiinsa. Hyvinvoinnilla viitataan tekstiaineistossa sekä henkiseen että aineelliseen hyvinvointiin, joka puolestaan liittyy läheisesti maaseudun yritystoiminnan edistämiseen. Tarkastelen samalla näihin puheisiin sisältyviä esityksiä naiseudesta.

Luonto elinkeinona

Luonnosta puhutaan elinkeinona sekä Maa- ja kotitalousnaisten toimintaa yleisesti kuvaavissa osioissa että erityisesti maisemaneuvontaa koskevassa osiossa. Maa- ja kotitalousnaiset eivät nykyisin harjoita varsinaista maatalousneuvontaa. Sen sijaan järjestö on luonut itselleen profilia postproduktioistiselle maaseudulle ominaisten uusien maaseutuelinkeinojen neuvojana (esim. Rosenqvist 2004). Järjestön historiaa kuvaavassa jaksossa mainitaan, että maiseman- ja luonnonhoito ovat nousseet keskeisiksi neuvontateemoiksi 2000-luvulla. Puheet luonnosta elinkeinona liittyvät tavallisesti (kulttuuri)maiseman suunnitteluun ja ”kohentamiseen”. Maa- ja kotitalousnaiset suunnittelevat myös esimerkiksi maatiloille perinnemaisemia.

Tavoiteltu luonto tai maisema on kaunis ja hoidettu. Se on monimuotoinen, eli erilainen kuin esimerkiksi tehmaatalouden virtaviivaistama ja yksipuolistama maisema. Toimintakertomuksessa tätä neuvontatyön uutta painotusta perustellaan yhteiskunnan ja ihmisten muuttuneilla arvostuksilla, mistä syystä ”*maisemanhoitoyrittäjyydelle on selvää tilausta*” (Maa- ja kotitalousnaiset 2008: 3):

”Maiseman ja luonnon hoitamista arvostetaan yhteiskunnassa yhä enemmän ja ihmiset arvostavat toimintaa lähiympäristön hyväksi.”

”Kulttuurimaiseman hoito nähdään yhä tärkeämmäksi koko yhteiskunnan kannalta ja maiseman- ja luonnonhoidon neuvonnalla on selkeää nostetta.”

”Hoidettu maisema virkistää mieltä ja kaunis kulttuurimaisema on vahvuus maaseutuyrityksille.”

Maiseman- ja luonnonhoidon neuvonta on elinkeino Maa- ja kotitalousnaisten neuvojille, jotka ovat kaikki naisia. Palveluja markkinoidaan kertomalla muun muassa, että maisemanhoito edistää muuta elinkeinotoimintaa kuten matkailua maaseudulla. Valokuvissa ja piirroksissa maiseman-

vojat kävelyttävät kyläläisiä kylänraitilla sekä vetävät kurseja ja retkiä, joille osallistuu sekä miehiä että naisia. Osallistujat katsovat naisneuvojan viittaamaan suuntaan tai tutkivat karttaa hänen johdolla. Tekstissä osallistujista kerrotaan, että he ovat ”asukkaita”, ”maanomistajia” ja ”kyläläisiä”, jotka ovat kuvien perusteella miehiä ja naisia.

Maa- ja kotitalousnaiset korostavat uutena maaseudun yritystoiminnan mahdollisuutena maatalouden erityistukia perinnebiotoopin säilyttämiseen ja hoitoon, luonnon ja maiseman monimuotoisuuden hoitoon tai suojavyöhykkeen perustamiseen ja hoitoon. Tuen saaminen edellyttää erityistukisuunnitelmaa, jonka tekemisessä naisneuvojat neuvovat. Erityistukea hakevista viljelijöistä ei kerrota tarkemmin tekstissä. Se ei käy ilmi, kiinnostavatko monimuotoisuus ja perinnebiotoopit erityisesti tehmaatalouteen epäilevästi suhtautuvia naisviljelijöitä vai yhtä paljon naisia ja miehiä (vrt. Saugeres 2002). Kuvista päätellen Maa- ja kotitalousnaisten neuvottavat ovat molempia. Esimerkiksi maisemanhoitotoihin on raivaussahan kanssa lähdössä joukko oranssipukuisia naisia ja miehiä, mutta erityistukisuunnitelmaa on tekemässä tilan isäntä.

Nainen ja raivaussaha ei ole siinä mielessä yllättävä yhdistelmä, että Maatalousnaiset ovat kautta järjestön historian neuvoneet naisia kaikissa töissä (Ollila 1993). Sekä agraariyhdeiskunnassa että nykyajan maatiloilla metsätyöt ovat kuitenkin isännän töitä (Siiskonen 1990; Sireni 2008). Maisemanhoitotyöt, jotka ovat osittain metsäraivaustöitä, näyttävät kuitenkin jäsentävän tämän kuva- ja tekstiaineiston perusteella naisille sopiviksi töiksi. Siten Maa- ja kotitalousnaiset rakentavat kuvaa postproduktioistisen maaseudun uusista luontoelinkeinoista myös naisten elinkeinoina.

Hyvinvointia luonnosta

”Maaseudun ihmisten hyvinvointi” määritellään Maa- ja kotitalousnaisten arvoja kuvaavassa kaaviossa keskuksiksi, joihin muut arvot kiinnittyvät terälehtien tavoin. Ympäristöarvot mainitaan yhdessä terälehdessä. Ympäristöstä saatava hyvinvointi on paljolti aineellista, kuten edellä kävi ilmi. Lisäksi aineistossa on viittauksia kauniista kylämaisemasta, luontoretkestä tai laadukkaasta kotimaisesta ruoasta saatavaan iloon, terveyteen ja virkistykseen eli maaseudun ihmisten fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin.

Luonnosta puhutaan hyvinvoinnin lähteenä erityisesti kotitalous- ja yritysneuvontaa koskevissa osioissa. Esimerkiksi luonnontuotteista, lähiruo-

asta ja luomuruoasta, jotka ovat keskeisesti esillä neuvonnassa ja hankkeissa, puhutaan terveellisestä ja laadukkaana ruokana. Kampanja “Mainiot metsänantimet -luontoretket”, jonka tavoitteena on innostaa lapsiperheitä luonnossa liikkumiseen ja metsänantimien hyötykäyttöön, kiinnittää huomiota ravinnon terveellisyteen. “Laaturuoka tutuksi nuorille” -hankkeen tavoitteena puolestaan on “lisätä nuorten tietämystä elintarvikkeiden laaturuokasta ja terveellisestä ja monipuolisesta ruokavaliosta”. Tässä maa- ja metsätalousministeriön rahoittamassa hankkeessa “laatu” yhdistetään elintarvikkeiden kotimaisuuteen. Näin ihmisen hyvinvointia lisäävän laaturuokan kuluttaminen edistää samalla maaseudun elinkeinotoimintaa.

Maa- ja kotitalousnaiset eivät kohdistaa maise- man ja ruoan tuottamaa hyvinvointia pelkästään kylä- ja kuntatason yhdistyksissä toimiville naisjäsenilleen vaan yleensä “maaseudun ihmisille”. Hyvinvoinnin tuottajat sen sijaan ovat naisia, jotka puuhaavat valokuvissa luontoretkien, ruokatarjoilujen ja kyläkävelyjen organisoijina. Naiset ahke- roivat keittiöissä ja siivoavat roskia kylänraiteilta. Maa- ja kotitalousnaisten toimintaa koskevassa teksti- ja kuva-aineistoissa maaseudun yhteisöllisyyden edistämisestä on siten selkeästi sukupuolitunutta.

Tämä Maa- ja kotitalousnaisten tuottama kuva naisen paikasta maaseudun yhteisöllisyyden ylläpitäjänä vapaaehtoisvoimin on varsin perinteinen. Juuri tästä syystä osa maaseudun naisista ei koe sitä omakseen. Naiset sisällyttävät omaan identiteettiinsä muita aineksia (esim. Sireni 2002; Högbäck 2003). Vanhoilla neuvontajärjestöillä on nykyisin monta haastajaa, eivätkä niiden naiseutta koskevat ajattelu- ja puhuvat ole kaikkein keskeisimpiä. Maaseudulla esimerkiksi kylätoiminta on tavallisempi naisten osallistumisen muoto kuin Martat tai Maa- ja kotitalousnaiset (Sireni 2002: 172).

Johtopäätökset

Naisjärjestöjen erilaiset taustat ja sitoumukset heijastuvat niiden luontoa koskeviin tulkintoihin. Maaseutuun ja maatalouteen läheisesti sidoksissa olevan Maa- ja kotitalousnaisten luonto jäsentyy yritystoiminnan ja maaseutuyhteisöjen lähiluon- tona, kauniina, hoidettuna ja monimuotoisena maisemana, jota hyödynnetään maaseutumatkailussa ja muussa elinkeinotoiminnassa. Maisemasta pidetään huolta myös maaseudun ihmisten oman viihtyvyyden ja hyvinvoinnin vuoksi.

Martoilla johtokuntaa maaseutuun ei ole. Luonto

jäsentyy kotien ja työmatkojen mieltä virkistävä- nä vihreinä elementteinä sekä suurina globaaleina ongelmina, joista kaikki ihmiset ovat vastuussa. Ympäristöä suojellaan ja luonnosta nautitaan ar- jessa. Työmatkojen kulkeminen jalan puiston hal- ki kaikkina vuodenaikoina on esimerkki pienestä teosta, jossa suojeleminen ja hyvinvointi yhdistyvät. Marttoja ei mielletä keskeisiksi vaikuttajiksi ympäristöön liittyvissä kysymyksissä, mutta suuren jäsenmääränsä vuoksi järjestön luontoa koskevilla ajattelu- ja puhetavoilla voi olla paljonkin merki- tyttä, mikäli ne toteutuvat kymmenien tuhansien naisten jokapäiväisissä valinnoissa.

Molemmat naisjärjestöt, ja etenkin Martat, esittävät tavoitteensa ja toimintansa sukupuoli- neutraalisti. Luontoa suojelevat ja luonnosta hy- vinvointia ammentavat Martat ovat vapaa-ajallaan kotona ja lähiluonnossa viihtyviä neutraaleja eko- kansalaisia. Lähiympäristöään kohentavat ja maa- laismaisemassa viihtyvät Maa- ja kotitalousnaiset puolestaan ovat maaseudun yhteisöllisyydestä huo- lehtivia naisia, jotka eivät epäroi tarttua raivaus- sahaan. Naisjärjestöjen esitykset naiseudesta eivät sisällä elementtejä, jotka rikkoisivat kuvaa aktiivi- sesta, työtelästä, kotityötaitavasta, vaatimatto- masta, näkymättömästä ja vastuullisesta suomalai- sesta naisesta, jossa on paljon samoja piirteitä kuin 1950-luvun “hyvässä emännässä” (Sireni 2002). Tämän diskurssin monipuolistaminen on järjestö- jen tärkeä haaste jäsenkukupolven vaihtuessa.

Neuvontajärjestöjen luontoneuvontatyö ja luontoharrastustoiminta eivät ole pelkästään tekstejä ja diskursseja, vaan ne ovat myös materiaalisia ja ruumiillisia toimintoja, jotka muokkaavat konkreettisesti luontoa ja maisemaa. Samalla neuvonta on toimintaa ja tekoja, joilla rakennetaan, muute- taan tai ylläpidetään käsityksiä naiseudesta. Tästä syystä naisjärjestöjen luontoneuvonnan sukupuol- ta olisi hedelmällistä tutkia myös muunlaisilla ai- neistoilla ja menetelmillä. Esimerkiksi havainnoi- ti mahdollistaa toisenlaisia kysymyksenasetteluja luonnon ja sukupuolen vastavuoroisesta rakentu- misesta kuin tekstiaineistot (Nightingale 2006).

Suomalaisten naisjärjestöjen tapauksessa kiin- nostava kysymys on esimerkiksi se, missä määrin Maa- ja kotitalousnaisten maisemaneuvontatyö muuttaa käsityksiä siitä, miltä maalaismaiseman tulee näyttää. Tekstiaineisto ei kerro, millä taval- la neuvontatyö konkretisoituu kylämaisemissa ja millaisia jännitteitä tai ristiriitoja tästä mahdol- lisesti aiheutuu. Epäselväksi jää myös se, keille uudet luontoelinkeinot tarkoittavat uutta tulon- lähdeä. Tarkoittavatko maalaismaisemaa ja maa- talousmaisemaa koskevien ihanteiden muutokset

ja niistä seuraavat konkreettiset muutokset sitä, että muuttuva maalaismaisema tarjoaa uusia työmahdollisuuksia erityisesti naisille? Muuttuvatko samalla käsitykset naisten roolista maaseudun elinkeinotoiminnassa ja sen edistämisessä? Näin ajateltuna maalaismaisema ei ole pelkästään neuvontatyön passiivinen kohde. Muuttuva maisema voi vaikuttaa naisten ja miesten väliseen työnjakoon maaseudulla ja muuttaa käsityksiä naiseudesta maaseudulla.

Lähteet

- Agarwal, Bina (1992). The gender and environment debate: lessons from India. *Feminist Studies* 18, 119–158.
- Brandth, Berit (1995). Rural masculinity in transition: gender images in tractor advertisements. *Journal of Rural Studies* 11:2, 123–133.
- Bru-Bistuer, Josepa (1996). Spanish women against industrial waste. A gender perspective on environmental grassroots movements. Teoksessa Rocheleau, Dianne, Thomas-Slayter, Barbara & Wangari, Esther (toim.) *Feminist political ecology. Global issues and local experiences*. Routledge, London, 105–124.
- Bryant, Lia (1999). The detraditionalisation of occupational identities in farming in South Australia. *Sociologia Ruralis* 39:2, 236–261.
- Butler, Judith (1990). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. Routledge, New York.
- Butler, Judith (2006). *Hankala sukupuoli*. Suom. Tuija Pulkkinen & Leena-Maija Rossi. Gaudeamus, Helsinki.
- Campbell, Hugh & Bell, Michael (2000). The question of rural masculinities. *Rural Sociology* 65:4, 532–546.
- Cloke, Paul & Perkins, Harvey (1998). Representations of adventure tourism in New Zealand. *Environment and Planning D: Society and Space* 16:2, 185–218.
- Demeritt, David (2002). What is the “social construction of nature”? A typology and sympathetic critique. *Progress in Human Geography* 26:6, 767–790.
- Högbacka, Riitta (2003). Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia* 947, Helsinki.
- Ikonen, Hanna-Mari (2008). Maaseudun naiset yrittäjinä: elettyjä käytäntöjä ja jaettuja tulkintoja yrittävässä yhteiskunnassa. *Acta Universitatis Tamperensis* 1291, Tampere.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993). Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino, Tampere, 17–47.
- Keskitalo-Foley, Seija (2004). Kohti kuulumisen maisemia. Toimijuuden tilat ja paikat lappilaisten maaseudun naisten elämäkertoissa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 78, Rovaniemi.
- Kortelainen, Jarmo (2003). Hybridinen maailma topologisissa tiloissa: toimijaverkkoajattelu maantiedettä. *Alue ja Ympäristö* 32:2, 2–11.
- Kumpulainen, Mikko (1999). Maan ja talouden välissä. Viisi kertomusta suomalaisen maatalon luontosuhteen muutoksesta Joensuun yliopisto, Maantieteen laitos, *Julkaisu* 5, Joensuu.
- Laurie, Nina, Dwyer, Claire, Holloway, Sarah & Smith, Fiona (1999). *Geographies of new femininities*. Longman, Harlow.
- Liepins, Ruth (2000). Making man: the construction and representation of agriculture-based masculinities in Australia and New Zealand. *Rural Sociology* 65:4, 605–620.
- Little, Jo (2002). *Gender and rural geography. Identity, sexuality and power in the countryside*. Prentice Hall, Harlow.
- Maa- ja kotitalousnaiset (2009). 3.9.2009, <http://www.maa-jakotitalousnaiset.fi>
- Maa- ja kotitalousnaiset (2008). *Maa- ja kotitalousnaisten toiminta 2008*. 3.9.2009, <http://www.majakotitalousnaiset.fi>
- Martat (2009). 3.9.2009, <http://www.martat.fi>
- Massey, Doreen (1994). *Space, place and gender*. Blackwell Publishers, Oxford.
- Mehta, Manjari (1996). Our lives are no different from that of our buffalos. Agricultural change and gendered spaces in a central Himalayan valleys. Teoksessa Rocheleau, Dianne, Thomas-Slayter, Barbara & Wangari, Esther (toim.) *Feminist political ecology. Global issues and local experiences*. Routledge, London, 180–208.
- Miller, Vernice, Hallstein, Moya & Quass, Susan (1996). Feminist politics and environmental justice. Women's community activism in West Harlem, New York. Teoksessa Rocheleau, Dianne, Thomas-Slayter, Barbara & Wangari, Esther (toim.) *Feminist political ecology. Global issues and local experiences*. Routledge, London, 62–85.
- Monk, Janice & Norwood, Vera (1987, toim.). *The desert is no lady: Southwestern landscapes in women's writings and art*. New Heaven, Yale University Press.
- Nesmith, Cathy & Sarah Radcliffe (1993). (Re)mapping Mother Earth: a geographical perspective on environmental feminisms. *Environment and Planning D: Society and Space* 11:4, 379–394.
- Nightingale, Andrea (2006). The nature of gender: work, gender and environment. *Environment and Planning D: Society and Space* 24, 165–185.
- Ollila, Anne (1993). Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassa vuoteen 1939. *Suomen Historiallisen Seuran tutkimuksia* 173, Helsinki.
- Partanen, Hannele & Mutikainen, Arto (2008). Maisemahoitoyrittäjän käsikirja. *TTS tutkimuksen raportteja ja oppaita* 34, Nurmijärvi.
- Phillips, Richard (1995). Spaces of adventure and cultural politics of masculinity: R.M. Ballentyne and the Young fur traders. *Environment and Planning D: Society and Space* 13:5, 591–608.
- Puhakka, Riikka (2007). Kansallispuistot murroksessa. Tutkimus luonnonsuojelun ja matkailun tavoitteiden kohtaamisesta. Joensuun yliopisto, *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 81, Joensuu.
- Pulkkinen, Tuija (1989). *Valtio ja vapaus*. Tutkijaliitto, Jyväskylä.
- Rocheleau, Dianne, Laurie Ross, Julio Morrobel (with Ricardo Hernandez, Cristobalina Amparo, Cirilo Brito, Daniel Zevallos, the staff of ENDA-Caribe and rural Federation of Zambrana-Chacuey) (1996). From forest gradens to tree farms. Women, men and timber in Zambrana-Chacuey, Dominican Republic. Teoksessa Rocheleau, Dianne, Thomas-Slayter, Barbara & Wangari, Esther (toim.) *Feminist political ecology, global issues and local experiences*.

- Routledge, London, 224–250.
- Rocheleau, Dianne, Thomas-Slayter, Barbara & Wangari, Esther (1996a, toim.). *Feminist political ecology. Global issues and local experiences*. Routledge, London.
- Rocheleau, Dianne, Thomas-Slayter, Barbara & Wangari, Esther (1996b). Gender and environment. A feminist political ecology perspective. Teoksessa Rocheleau, Dianne, Thomas-Slayter, Barbara & Wangari, Esther (toim.) *Feminist political ecology. Global issues and local experiences*. Routledge, London, 3–23.
- Rose, Gillian, Kinnaird, Vivian, Morris, Mandy & Nash, Catherine (1997). Feminist geographies of environment, nature and landscape. Teoksessa Women and geography study group. *Feminist geographies. Explorations in diversity and difference*. Harlow, Prentice Hall.
- Rosenqvist, Olli (2004). Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa. *Acta Wasaensia* 129, Vaasa.
- Rossi, Leena-Maija (2006). Mainonta sukupuolituotantona. Teoksessa Mäkelä, Anna, Puustinen, Liina & Ruoho, Iris (toim.) *Sukupuolishou. Johdatus feministiseen mediaatutkimukseen*. Gaudeamus, Helsinki, 62–79.
- Saugeres, Lise (2002). The cultural representation of the farming landscape: masculinity, power and nature. *Journal of Rural Studies* 18:4, 373–384.
- Saurio, Elli (1949). *Marttojen toimia*. Otava, Helsinki.
- Seager, Joni (1996). Hysterical housewives and other mad women. Grassroots environmental organizing in the United States. Teoksessa Rocheleau, Dianne, Thomas-Slayter, Barbara & Wangari, Esther (toim.) *Feminist political ecology. Global issues and local experiences*. Routledge, London, 271–283.
- Shiva, Vandana (1988). *Staying alive: Women, ecology, and development*. Zed Books, London.
- Siiskonen, Pirjo (1990). Emännän ja isännän roolin muutos maatalouden uudenaikaistuksessa. Tutkimus maatilan emännän ja isännän muuttuvista rooleista työnjaon avulla tarkasteltuna. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, *julkaisuja* 7, Mikkeli.
- Sireni, Maarit (2002). Tilansa tekijät. Tutkimus emännyydestä ja maatilasta naisen paikkana. Joensuun yliopisto, *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 56, Joensuu.
- Sireni, Maarit (2005). Sukupuoli-identiteetit ja keho maaseutumaantieteen tutkimuskohteina. *Maaseudun uusi aika* 13:1, 5–18.
- Sireni, Maarit (2008a). Agrarian femininity in a state of flux: multiple roles of Finnish farm women. Teoksessa Asztalos Morell, Ildiko & Bock, Bettina (toim.) *Gender regimes, citizen participation and rural restructuring. Research in Rural Sociology and Development* 13. Elsevier, Oxford, 33–55.
- Sireni, Maarit (2008b). Luonto ja sukupuoli. *Naistutkimus – Kivnoforskinng* 21:4, 68–72.
- Trauger, Amy (2004). Because they can do the work: women farmers in sustainable agriculture in Pennsylvania, USA. *Gender, Place & Culture* 11:2, 289–307.
- Wangari, Esther, Thomas-Slayter, Barbara & Rocheleau, Dianne (1996). Gendered visions for survival. Semi-arid regions in Kenya. Teoksessa Rocheleau, Dianne, Thomas-Slayter, Barbara & Wangari, Esther (toim.) *Feminist political ecology. Global issues and local experiences*. Routledge, London, 127–154.
- Whatmore, Sarah (1999). Culture – nature. Teoksessa Cloke, Paul, Grang, Paul & Goodwin, Michael (toim.) *Introducing human geographies*. Arnold, London, 4–11.
- Woodward, Rachel (2000). Warrior heroes and little green men: soldiers, military training and the construction of rural masculinities. *Rural Sociology* 65:4, 640–657.
- Östman, Ann-Catrin (2000). *Mjök och jord. Om kvinnlighet, manlighet och arbete i ett Österbottniskt jordbruksambhäll ca 1870–1940*. Åbo Akademis förlag, Åbo.